

ПРЕЖИВЕТИ КИНУ

(Ју Хуа: *Кина у десет речи*, превео са кинеског Зоран Скробановић, Геопоетика, Београд, 2018)

Могу да кажем следеће: школски систем ове земље тешко је проблематичан. Био је, јесте, о будућности не могу ништа да кажем. Могу, нећу. Једна од његових прошлих мана, мада ово из данашње перспективе звучи и више него безобразно, свакако је недостатак нужне свеобухватности, посебно када говоримо о концепту хуманистичких студија и начину њихове имплементације. Ево шта се дешавало у погледу историје опште књижевности – наш систем је њу видео пре свега као историју европских литература, добрим делом и историју северноамеричке књижевности, а очевидно је избегавао оне друге. Знатно позитивнија ствар, а сада говорим о добу познатом као епоха социјалистичког самоуправљања, јесте организовано превођење, што је манир који никаква каснија историјска апокалипса није успела да уништи. Мала ограда, сада неће бити речи о квалитету просечног превода с којим се данас и овде суочавамо.

Вратимо се пракси. У пракси, локалне школе и факултети унутар концепта изучавања књижевности темељно нису водиле рачуна о једној општој представи о укупној књижевности, па ни о местима на којима је она настајала. Исто важи и за филозофију, рецимо. Ученик основне, па средње школе, потом студент опште књижевности, могао је веома успешно да приведе крају процес властитог школовања, а да не сазна апсолутно ништа о индијској литератури или филозофији. Или кинеској. Рецимо.

Преводиоци су се старали да стање донекле побољшају. Ту и тамо било је превода с индијског или кинеског, запатио се ту и грозоморан обичај превођења с трећег језика (што је и даље боље од непревођења), и ово служи на част поменутих преводиоцима, уредницима и издавачима из упокојених времена, колико год да су овакви случајеви, па чак и читаве едиције, пре представљали изузетак него правило. У таквој концепцији најбоље је прошла дечја књижевност. Заиста, постојао је напор (ко је рекао Покрет несврстаних?) да се овдашњим читаоцима представе чак и најудаљеније литературе најпре у фолклорном облику, па даље у оном који се сматра класичним. Отуд је и данас могуће пронаћи оне дивне књижице препуне бајки са свих могућих континената, а и знатно старији од мене нису били ускраћени за капитална дела удаљених и од наше немерљиво старијих култура.

Последњих деценија налазимо се у једној врсти англосаксонског преводилачко-издавачког ропства, у ком се издавачи првенствено опредељују за превођење дела с британског, америчког или неког сличног тржишта, од којих су сва суперпрофилисана и препуна изванредних књига, науштрб неретко значајнијих књига чији су аутори Јапанци или Вијетнамци. У питању је наравно глобални културни контекст, али и много

техничких разлога из којих се чини као тржишно исплативије објавити књигу ирског, него саудијског писца. Овде долазимо до мисионарске улоге *Геојоеџике*.

Данас је ова издавачка кућа једно од последњих упориште идеје да постоји добра и лоша књижевност, не важни и мање важни језици. И управо се у овој кући радило на презентацији литература које је из наших књижара и библиотека потпуно почистио долазак најрудиментарнијег капитализма икад виђеног. Или бар таквог капитализма невиђеног у новијој историји. *Геојоеџика* је кућа у чијем каталогу, покрај имена Пола Остера или Џулијана Барнса, равноправно стоје имена египатских и исландских писаца. И, да не заборавим, у овој кући се у знатној мери водило рачуна о томе да се представљање једног аутора не завршава преводом једне његове књиге, колико год она репрезентативна и спектакуларна била, већ се инсистирало на томе да се присуство аутора на овдашњим просторима оствари у што је већој могућој мери. Овде долазимо до човека који се зове Ју Хуа.

Прво је, пре тачно десет година, *Геојоеџика* објавила превод романа *Живеџи*. У том тренутку нико осим верзираних синолога није имао увид у то колико је овај аутор значајан за разумевање кинеске литературе данас. И не само кинеске. Уследили су нови преводи, опет романи, *Зайиси о прогавању крви* (2014), и *Седми дан* (2017). У каталогу издавача стоји да су две првонаведене књиге распродате. Толико о издавачу, методологији и успешности његовог рада. А онда је, прошле године, преведена збирка есеја *Кина у десет речи*. Потпуно оправдано, чини се, јер је Ју Хуа данас ноторна чињеница на нашем тржишту преведених издања. Уколико су три романа нашла своју публику у Србији, за очекивати је да се иста та публика заинтересује за други вид рада нареченог аутора. И то би просто морало да се деси. Следе разлози.

Од своје прве објављене књиге, поменутог романа *Живеџи*, Ју Хуа наступа као аутор дубински заинтересован за политичку историју своје домовине. Имао сам прилике да прочитам књигу непосредно по објављивању и могу да кажем да сам читање завршио с предрасудом о писцу као извесном дисиденту или политичком затворенику. Парадоксално, он то није, нити је икада био, и поред чињенице да је роман *Живеџи* у Кини тренутно забрањен. Немам довољно релевантних информација, али изгледа као да је дошло до неке врсте прећутног споразума између пословично ригидних и на критику алергичних кинеских власти, и писца који не одустаје од намере да такве власти излаже беспопштедној критици. Мала ограда: беспопштедној таман онолико колико таква критика може да буде беспопштедна у деценијском кинеском устројству. Да банализујем, као да је Неко негде у врху Партије проценио да блажи наступ према писцу какав је Ју Хуа можда може да донесе више политичке користи од штете. И пустио га да живи и ради. Докле год се придржава извесних граница.

У роману *Живеџи* Ју Хуа се бави маоистичким периодом у пребогатој кинеској историји, и то тако што не преза ни од најогољенијег веризма и натурализма. Готово библијски интониран у смислу неопозивости дискурса, он је указао не тек на човека који не преза од огољавања политичке фактографије властите земље, а која, као и свака политичка фактографија сваке земље, уме да покаже и своје злочиначко лице, већ и на рођење изворног кинеског маистра. Тај је роман, никакве сумње нема, есенцијално савремено ремек-дела кинеске, али и светске књижевности. Књигу есеја *Кина*

у *гесеј речи* отуд можемо схватити и као његов есејистички подтекст, његову другу инкарнацију и варијанту. И због тога је и ова књига, сада већ етаблираног и неупитног кинеског аутора, у његовој земљи забрањена.

Каже овако Ју Хуа у предговору: „Кад у овој књизи пишем о оном што боли Кину, ја пишем о сопственом болу, јер бол Кине је и мој бол.“

Помало је, да будем поштен, читава реченица набијена несвакидашњим и архаичним патосом, који издалека подсећа на соцреализам, а он је ту врсту бучне аналогije између личног и колективног научио од романтизма. Уколико се пређе преко ове моје, рекао бих, ипак злураде примедбе коју бих могао да правдам чињеницом да одавно живимо у постпостмодерни где се квалификација нације некако не признаје или не би требало то да се ради, завршићемо у предикату свекинеског бола. И то јесте храбро, рећи друштву претендујућем на политичку доктрину која продукује утопијске истине да га нешто боли, да је *болесно*, то свакако није најпожељнија ствар на свету. Отуд забрана књиге, иако је то друштво од укупног идеолошког концепта који наводно баштини задржало само омотницу назива. И ништа више.

У читавај књизи Хуа заправо записује последњих педесетак кинеских година, повлачећи линију од Маове револуције, до часа у ком Кина лагано постаје једна од две најмоћније светске силе, упркос болу својих становника. И, ево првог проблема. За неког ко је провео својих четрдесет година овде где сам их ја провео, а да је био иоле намеран да се заинтересује за, при том је уредно читао романе које је Ју Хуа написао, мало је тога у сазнајном смислу ново. Ничег новог ни о Маоу, нити о његовим наследницима, а ни о овима који се у свакидашњој доколици баве забрањивањем књига. Заправо, о последњима је речено најмање, некако најувидјеније, уз заиста запрепашћујуће излете какав је:

„У поређењу с данашњом корупцијом, која цвета на све стране, ондашње злоупотребе малобројних државних функционера (које су и изазвале протесте) делују ништавно.“

И читава књига делује као страшно срачунато избалансирана, изведена тако да се каже оно што мора да се каже, а да се исто то не каже језиком чији би учинак по аутора и његово дело био погибелјан. Описујући систем који није упоредив ни са једним другим системом и државним уређењем које људска цивилизација памти, јер не треба заборавити да тај систем одржава скоро две милијарде људи, Хуа показује како се оно што смо ми, Европљани, сматрали политички незамисливим, наједном појављује и као наша стварност, а да Кина у томе не игра ама баш никакву политичку улогу. А то његовој причи додаје на универзалности у којој се рефлектује зло укупног људског искуства.

Па се тако у есеју насловљеном с „Народ“ присећа пароле:

„Народ је Мао, Мао је народ.“

Добро, ово знамо.

Или у есеју „Вођа“ читамо како седмогодишњаци потказују трогодишњака јер се овај одважио на контрареволюционарну опаску „Сунце је зашло“, у својој трогодишњој бесловесности заборављајући да је тадашња аналогја Сунцу нико други до Мао Цедунг, *вођа*.

И ово звучи познато.

У тексту „Револуција“ пише о томе како су „насилна исељења у Кини данас сасвим уобичајена појава“, те је „у новембру 2009. године, у граду на југоистоку земље, неколико десетина мушкараца наоружаних металним шипкама и ћускијама, усред ноћи упало у домове девет породица чији су станови били предвиђени за рушење“, након чега су „забрљала два булдожера и сравнила са земљом двадесет шест станова“.

Ето, и у Кини!

Комплетна књига се проблемски може сместити између два пола. Први се назире у болној тези како је „за тридесетак година од Маове смрти до данас, Кина створила запањујуће привредно чудо, али је цена коју је због тога платила једнако запањујућа“. На овом полу налази се *мој Ју Хуа*, исти онај који је написао роман *Живети*, онај који о ономе што јесте пише онако како јесте, кад се већ определио за такву врсту писања. Понешто другачији Ју Хуа јесте онај који пише о „тајни кинеског привредног успеха, а то је да је за економско чудо заслужан продоран и неустрашив дух обичних људи које називају кореном кинеског друштва“. Опет стижемо у предворје соцреализма/романтизма, а и један и други су били упорни у креирање колективних фантазама какви су *продоран и неустрашив дух обичних људи*, а свеопшта историја нас учи да је у такве фантазме понекад исплативо веровати, али да они никако не могу да се користе као детерминанте колосалних економских и историјских покрета. Овај други Ју Хуа или не жели да се оваквих фантазама одрекне, или прави себи неку врсту одступнице пред оним што је написала његова радикалнија верзија. И мени се ово друго тумачење више допада, немам ништа против њега, и не би ми био дражи Ју Хуа дисидент, нити Ју Хуа политички затвореник. Нико њему, кад се сагледа комплетна његова каријера, ни на чему не може да замери. И у овој, а и у другим његовим књигама, налази се сасвим довољно поштења према околностима које би многима другима биле неиздрживе.

Ју Хуа није највећи есејиста ког је човечанство видело. Он је језгровит, тачан, на моменте шармантан, на моменте духовит. Избор из грађе који он врши изведен је доследно и рационално, али више у журналистичком маниру, него оном који је красио једног Турнијеа, да се безочно подсетим властитог ранијег текста, без оне брзине у поставкама асоцијативности која делује разорно, тектонски, на малом простору. Додуше, у прилици сам да говорим о господину Хуа као есејисти у овој, а не некој другој књизи, а она јесте окована намером да се пише о једном, да се преиспитује једно, да се том једном дâ за право тамо где има резона, а да се исто то оспори на местима која захтевају механизме оспоравања.

Пријатно искуство, све у свему, местимично болно, местимично отрежњујуће, али не и оптужујуће, не с претензијом да литература може да развргне погрешке и наказности људских устројстава. Паметно, пре свега, у времену које се памети убрзано одриче.